

EL CANT COM A CONJUNT CONTRA EL MAL. TRANSCRIPCIÓ I VARIANTS
DE «EL COMTE ARNAU» A MALLORCA.

Bàrbara Duran Bordoy
Grup de Recerca en Etnopoètica de les Illes Balears-UIB

A la Memòria de la Missió de 1925 de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya (OCPC) Samper i Casas Homs escriuen alguns apèndixs complementaris al text recollits, i el primer d'ells és *El Comte Mal* (1996: 314-15):¹

A Galilea viu la llegenda del «Comte Mal»; molt estesa a tota la contrada. El Comte Mal és el comte de Formiguera, que tingué la casa pairal a Santa Margalida (segle XVIIIè? Veg. Quadrado, que en parlà extensament).

Recollírem a Galilea diverses notes curioses que donem a continuació.

La possessió de Galatzó és una propietat que comprèn bona part de la magnífica muntanya del mateix nom. La casa és visible de Galilea estant i els habitants d'aquest poble la mostren amb cert temor supersticiós.

Diuen que:

«El Comte Mal morí a la possessió de Galatzó, on n'havia fet de les seves. Quan anaven a enterrar-lo, trobaren dins la caixa un tronc de figuera, car el dimoni se n'havia duit el cos. L'enterraren dins un munt de pedres (*galera*) al «pla del fossar», per damunt el Capdellà. Diu que encara hom veu dues estaques que eren els *cimalers* de la caixa.

El Comte Mal apareixia a la Comtessa per dins la casa, per les finestres, per la galania (balconada). Pujava amb un cavall de foc per les parets, on hi ha encara els senyals de les ferradures (potades de bisti). Duia una gorra vermella i preguntava a la comtessa:

«—Muier leal, on tens els infants?»

I ella «—Dins el llit que dormen: Valga'm Déu, val!»

Si no hagués dit això la se n'hauria duit a l'infern.

Diu que encara no fa cent anys de tot això, i ara la gent és més incrèdula, si no toquen les coses amb les mans.

(Amb tot, els que diuen que no ho creuen és més aviat per a fer el valent.)

A la «Caseta des tramuntanal», dalt la muntanya, hi ha unes argolles de ferro que feia servir el Comte Mal per matar els que no l'obeïen.»

També a Capdellà perdura la llegenda. En Guiem Palmer, pare de na «Margalida Vidal», conta que ell havia sentit a dir prou com el Comte Mal pujava pel puig de Galatzó i entrava a la casa per una finestra en la qual es veien els senyals de les ferradures.

Quan morí, l'enterraren a una galera (munt de pedres) anomenada «Galera del Comte». L'endemà hi havia sortit un tronc de figuera.

A Son Martí, possessió a la vora de Capdellà, hi ha una pedra foradada que és on el Comte Mal feia penjar els que li duïen la contrària.

1 En totes les citacions de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya (citada amb les sigles OCPC) s'ha optat per mantenir l'ortotipografia original; car no és una edició crítica. En el text cançonerístic sovint hi manquen accents o n'apareixen alguns d'estranyos que es mantenen perquè és una manera de subratllar pronunciacions marcades, sovint creades per la unió entre música i lletra i també l'especial pronunciació del català de Mallorca. Per exemple, «si llavó m'has de deixar» (C-36, p. 249 OCPC).

Els missioners de l'OCPC havien recollit una altra llegenda associada al comte Mal a Maria de la Salut al 1924. A les cançons, però, apareix el nom de Comte Arnau, el mític comte català que a Mallorca és assimilat a la figura de Ramon Burgues Safortesa Pax-Fuster de Villalonga i Nét (1627-1694), conegut com el comte Mal.

Era el 14 d'agost de 1924 quan madò *Barbera* agafà Samper del braç i el va conduir a un extrem de l'hort. Allà li mostrà el camp de davant, el Clot d'en Maiol, on hi havia un garrover. I li contà que en aquell indret, un vespre, el comte aparegué tot voltat de foc, a la senyora des Pujole. Samper li va demanar qui era aquesta senyora, i madò *Barbera* va contestar (C-23: 109-113):²

Era sa seva dona. La Mare de Déu li havia aparegut i li havia donat un ram de seda per debanar. Sempre que li sortís es Comte, ella s'havia de posar a debanar i havia de respondre: «Mon Comte Arnau» i «Ai, Déu, aidau! I havia d'anar molt alerta a no errar-se, perquè, si s'errava, es fil s'hauria romput i es Comte la se n'hauria duit a l'infern. Ella no se va errar mai, i quan deia: «Ai, Déu, aidau!» es Comte feia tres passes enrere. Sempre que li apareixia, es posava a debanar de pressa.

—Allà hi havia es Palau de sa Senyora des Pujole —seguí madò *Barbera*; i, veu aquella casa? Idò ha de pensar que es Dijous o Divendres Sant e-hi sonava un violí. Es sabater coix, que hi va viure, va haver de fugir, perquè una nit, de davall sa pastera va sortir una cosa com un cap, que, redolant, redolant, va anar a pegar dins es rentador.

—I tot això deu ésser ben cert?—Si és cert? Ja ho crec que ho és! Miri: jo, altres coses que conten, com allò de s'era d'Escorca, no és que no les cregui, sap? Però m'agradaria vorer-les. Ara, això d'aquí, que li he contat, ja ho pot ben creure, ja!

El que és cert, és que cantant El Comte l'Arnau la nostra interlocutora alguna vegada errava la tornada, i sempre que això succeïa es persignava i deia amb gran fervor: «Ai, Mare de Déu, ajudau!», sens dubte per desfer el malefici que creava la seva equivocació.

La relació de Maria de la Salut amb el Comte Mal és doble: per una part, les seves terres de Santa Margalida incloïen part de les de Maria de la Salut; per altra banda moltes dones de Maria i del Pla eren col·lidores llogades a la temporada d'oliva a les àrees d'Andratx, Calvià, Puigpunyent i Escorca. Anaven i venien del Pla a la serrade Tramuntana, portant cançons d'un indret a l'altre. Madò *Barbera* es pot imaginar que el comte Mal s'apareix al Pujole, perquè era el senyor de les terres vora Santa Margalida; però ella («com allò de s'era d'Escorca, no és que jo les cregui, sap?») coneix les llegendes que es conten als seus territoris d'Escorca i Andratx. Una aura de rondalla, de superstició impresa en la manera de viure de moltes dones mallorquines de l'època s'escola en el comentari de Samper, que subratlla «sortí, però, una llegenda...» (C-23: 27); els missioners són molts conscients de la seva collita de material musical, però també etnopoètic i antropològic. Per una altra banda, Maria de la Pau Janer (2016: 77) explica que generalment les llegendes que fan referència al comte Arnau català es vinculen als paisatges de la Catalunya Vella, a les terres de

2 Aquesta història la recull també Ferrer a *Llegendes de les Balears* (2009: 58-60), així com la lletra de la cançó de Maria de la Salut; s'ha de recordar que acompanyava Samper en la missió de 1924.

En aquest estudi es presenta una variant que no apareix en els cançoners de Ginard o materials de l'OCPC, sinó que pertany al fons Pont de l'arxiu del monestir de Santa Família de Manacor (CSSF) custodiat per l'arxiu de Sant Benet de Montserrat (AMS-BM). Mossèn Antoni Josep Pont (Manacor 1852-Llucmajor 1931) va col·laborar i treballar amb Antoni Noguera i Felip Pedrell (Duran 2020: 67-80). La cançó transcrita per mossèn Pont és la més extensa de les variants de «El comte Arnau» que s'han recollit amb música; es realitza aquí també una comparativa entre aquesta i les variants recollides per l'OCPC a Maria de la Salut i a tres indrets d'Andratx: sa Coma Calenta, el taller de brodadores de ca na Siona i la de la filla dels amos de Galatzó. Entre la que recull mossèn Pont (c.1890) i les de l'OCPC han passat 35 anys. A continuació s'aporten les partitures de les variants de Maria de la Salut i Andratx³ i la comparació entre els textos; després segueix la variant copiada per mossèn Pont.

Molt moderat

Es gall can - ta i tor - na, a can - tar, etc.

65

2

El Comte Arnau

OCPC C-133 n° 308 p. 31-34

Cantada per Aina Monner, filla

dels antics amos de Galatzó

Andratx

Recollida per Baltasar Samper

Transcripció Bàrbara Duran

Que vet - lau to - ta so - le - ta, mu - ier lle - ial, que vet -

5
lau to - ta so - le - ta, mon de - re - ri - gual

8
Es gall can - ta, i tor - na can - tar, ja, és ven - gu - da l'ho - ra que me'n tenc d'a - nar

3

El comte Arnau

OCPC C-132 p. 347-349

n° 298

La mestra i les broadores

(Andratx, taller de ca na Siona)

Andratx

Recollida per Baltasar Samper

Transcripció Bàrbara Duran

Alegret moderat

Que vet - lau to - ta so - le - ta, mu - ier lle - ial, que vet -

5
lau to - ta so - le - ta, mon de - se - ri - gual

8
Viu
Final
Es gall can - ta, i tor - na, a can - tar, ja, és 'ri - ba - da l'ho - ra que me n'he d'a - nar

A continuació segueixen les lletres d'aquestes variants recollides a l'OCPC:

Madó Piconà i madó Barbera (Maria de la Salut) C-23 núm. 84 p. 495 1.-Què vetlau, tota soleta? muller lleial! -Què vetllau tota soleta? (1) mon desigual! 5.-Jo no vetl tota soleta, mon comte Arnau jo no vetl tota soleta ai Deu, adiau. 9.-; Qui teniu per companyia? -Deu i la Verge Maria. -Avon teniu vostros fills? -Dins s'estudi son qui dormen. 13.-Les me volem deixar veure? -Vos les me retgirariu -Amb que los retgiraria? -Amb les flamades de foc. 17.-Quès lo que duis an ets uis? -Males coses qu'he mirades. -Quès lo que duis an es nas? -Males coses qu'he olorades. 21.-Que duis vos a les oreies? -Males coses qu'he sentides. -Quès lo que duis an es cap? -Mals pensaments qu'he tenguts. 25.-Quès lo que duis as jonois? -Mal ajoneiat qu'he estat. -Quès lo que duis an es peus? -Males passes qu'he donades. 29.-Jo sent renou de cadenes -Això són els meus cavalls -Les volem donà civada? -Ells no viven de civada. 33.-Me volem di de què viven? -D'animes condemnades. -Es gall i no t'en vas?; mal esperit! -Es gall canta i no t'en vas? ja's mitja nit. 37.-Digau, per on m'he d'eixí? -Per allà on sou entrat. -Per ses juntes de sa porta. (1) Es repeteix sempre el vers, però amb la tornada distinta.	Antonina Palmer. (Sa Coma Calenta, Andratx) C-133 núm. 327 p. 97-99 -Què vetlau tota soleta? muller lleial -Què vetlau tota soleta? mon deserigual -Jo no hi vel tota soleta mon comte Arnau -Jo no vel tota soleta Valguem Déu val -Qui teniu per companyia? -Tenc Sant Josep i Maria -Aont tens los teus missatges? -Dins sa paissa que dormen -Aont tens los teus infants? -A dins es quarto qui dormen -Que les me vols deixar veure? -Tu los me retgiraries -Diguem per on has vengut? -Per ses juntes de sa porta Es gall canta i torna cantar es venguda l'hora que me n'he d'anar	Taller de broadores de ca na Siona (Andratx)⁴ C-132 núm. 298 p.347-349 -Què vetlau tota soleta? muier lleal? Que vetlau tota soleta? mon deserigual ----- -Jo no vel tota soleta mon comte Arnau jo no vel tota soleta valga'm Deu val ----- Qui teniu per companyia? -Tenc Sant Jusep i Maria. -Aont son els teus infants? -Dins la cambra son qui dormen -Que los me vols deixar veure? -Tots los me retgiraries -Aont son los teus cavalls? mon comte Arnau -Aquí tens los meus cavalls -Que els voldries dar ordi? -Mon cavalls no viuen d'ordi -Me vols dir de lo que viuen? -Viuen d'animes condemnades -Amb a què t'has condemnat? -Amb un acte fals que he fet -Me vols dir aon els tens? Dins sa paret enguixat (=enterat) -Digue'm per on has entrat? -Per ses juntes de sa porta (=ses portes) -Es gall canta i no t'en vas mal esperit es gall canta i torna cantar ja és mitja nit -Es gall canta i torna cantar Ja és 'ribada l'hora que me n'he d'anar	Anna Moner (Andratx, filla dels antics amos de Galatzó) C-133 núm. 308 p. 31-34 -Que vetlau tota soleta? muier lleal que vetlau tota soleta? mon deserigual -Jo no vel tota soleta mon Comte Arnau jo no vel tota soleta valga'm Deu val -Qui teniu per companyia? -Tenc Sant Jusep i Maria. -i Aont son los teus infants? -Dins s'estudi son qui dormen. -Los me volem deixar veure? -Tots los me retgirariu. -i Aont son los teus missatges? -Dins s'estable son que dormen.- Vols-me di amb qui ets vengut? -A baix e-hi ha mon cavall. -Los voldries donar ordi? -Volem-me dir de que viuen? -Viuen d'animes condemnades -Vols-me dir per on ets entrat? mal esperit -Vols-me dir per on ets entrat? i-ja esmitja nit -Per ses juntes de sa porta muier lleial -Per ses juntes de sa porta mon deserigual -El gall canta i no t'en vas? mal esperit -El gall canta i no t'en vas? i-ja és mitja nit Es gall canta i torna cantar ja es venguda s'hora que me'n tenc d'anar
---	--	---	---

4 S'han transcrits els textos sense correccions, tal com Samper i els altres missioners els van escriure, malgrat que falten accents; sovint rectifiquen algunes majúscules o paraules. En el cas d'aquest taller de broadores, les línies que separen alguns versos són les que apareixen a l'original, potser indicaven les dues primeres estrofes com a més assenyalades o bé un canvi en la interpretació; potser és l'indicador que es cantava de forma dialogada (en aquest cas, les intèrprets eren 5 broadores). Cal dir que en el cas de les cançons d'Andratx, és de les primeres vegades que les lletres són escrites a màquina; la veritat és que sembla que havien de corregir més en aquest cas que no quan escrivien a mà. Samper i els missioners són molt pulcres a l'hora d'escriure els textos; sovint es pot intuir que tenen el petit dilema d'escriure-ho tal com era pronunciat o tal com tocava segons el català normatiu.

Finalment, la cançó recollida per mossèn Pont a Andratx mostra un text llarg, molt semblant al recollit per Ginard, sobre una fase musical que presenta una estructura aaaa': quatre compassos per a cada secció que apareix repetida, amb la darrera secció que canvia les dues darreres notes per a concloure melòdicament la frase.

4

Lo comte Arnau

AMSBM CSSF
Fons mossèn Pont
Fol 25 Quadern quadriculat

Andratx

Recollida per A. J. Pont
Transcripció Bàrbara Duran

To-ta so - la feis la vet - ller lle - ial? No la
To-ta so - la feis la vet - de - ta, i - gual? _____

7
faig jo to - ta so - la Com - te l'Ar -

11
nau, no la faig jo to - ta so - la val - guem Déu val

—Tota sola feis la vetla – Muller lleial?
Tota sola feis la vetla – Viudeta igual!
—No la faig jó tota sola, – Comte l'Arnau!
no la faig jó tota sola, – Valga'm Deu val!
—Qui tenia per companyia – muller lleial!
qui tenia per companyia – viudeta igual
—Déu i la Verge Maria – Comte l'Arnau!
Déu i la Verge Maria – Valga'm Deu val!
—Aont ne teniu les filles – muller lleial?
aont ne teniu les filles – viudeta igual?
—A la cambra son que broden – Comte l'Arnau
a la cambra son que broden – Valga'm Deu val
—Me les deixaríeu veure – muller lleial?
me les deiaríeu veure – viudeta igual?
—Massa les espantaríeu – comte l'Arnau
massa les espantaríeu, valga'm Déu val
—Aont teniu les criades – muller lleial
aont teniu les criades – viudeta igual?

—A la cuina són que renten, – Comte l'Arnau
 a la cuina són que renten, valga'm Déu val!
 —Aont teniu los criats – muller lleial
 aont teniu los criats – viudeta igual?
 —En el llit són que reposen – Comte l'Arnau
 a n'el llit són que reposen – Valga'm Déu val!
 —Pagau-los bé la soldada – muller lleial
 pagau-los bé la soldada – viudeta igual!
 —Tan prest com l'heuran gonyada – Comte l'Arnau
 tan prest com l'heuran gonyada – Valga'm Déu val
 —Per ont heu entrat vos ara – Comte l'Arnau
 per ont heu entrat vos ara – Valga'm Déu val!
 —Per la finestra reixada – muller lleial
 per la finestra reixada – viudeta igual.
 —Ai que bé, l'heureu cremada – Comte l'Arnau
 ai que bé l'heure cremada – Valga'm Déu val.
 —Solament no l'he tocada – muller lleial
 solament no l'he tocada – viudeta igual
 —Ques lo que vos surt per la boca – Comte l'Arnau
 ques lo que vos surt per la boca – Valga'm Déu val
 —Males paraules que he dites – muller lleial
 males paraules que he dites – viudeta igual
 —Ques lo que vos surt pe'ls uis – Comte l'Arnau
 ques lo que vos surt pe'ls uis – Valga'm Déu val!
 —Moltes mirades qu'he dades – muller lleial
 moltes mirades que he dades – viudeta igual.
 —I això per les oreies – Comte l'Arnau
 i això per les oreies – Valga'm Déu val.
 —Flamades de foc qu'ém cremen – muller lleial
 flamades de foc qu'ém cremen – viudeta igual
 —I això que vos surt per ses mans – Comte l'Arnau
 i això que vos surt per ses mans – Valga'm Déu val!
 —Son coses mal manetjades – muller lleial
 son coses mal manetjades – viudeta igual!
 —Que's lo que vos surt pe'ls peus, – Comte l'Arnau
 que's lo que vos surt pe'ls peus – Valga'm Déu val.
 —Els mals passos que donara – muller lleial
 els mals passos que donara – viudeta igual.
 —Qu'ès allò que ha a l'entrada – Comte l'Arnau
 qu'ès allò que ha a l'entrada – Valga'm Déu val!
 —Es el cavall que m'espera – muller lleial
 es el cavall que m'espera – viudeta igual
 —Donau-li blat i sivada – Comte l'Arnau
 donau-li blat i sivada – valga'm Déu val.
 —No menja blat ni sivada – muller lleial
 no menja blat ni sivada – viudeta igual
 —Aont teniu la posada – Comte l'Arnau
 aont teniu la posada – valga'm Déu val.
 —A l'infern me l'han donada – muller lleial

a l'infern me l'han donada – viudeta igual
 —Perque allà la vos han dada – Comte l'Arnau
 perque allà la vos han dada – valga'm Déu val!
 —Per pegà mal les soldades – muller lleial
 per pegà mal les soldades – viudeta igual
 Per fe tancà aquella mina – muller lleial
 que donà el convent de monjes – viudeta igual
 Les monjes de Sant Juan – muller lleial
 —Quina hora és que's gall ja canta – muller leial
 quina hora és que's gall ja canta – viudeta igual!
 —Són les dotze ben tocases – Comte l'Arnau
 són les dotze ben tocases – valga'm Déu val!
 —Muller no'm fassu l'oferta,
 Muller mes pena'm dau.
 Ara per la despedida
 dona'm les vostres mans.
 —Massa me les cremarieu – Comte l'Arnau!
 massa me les cremarieu – Valga'm Déu val!

La variant presentada aquí concorda amb la lletra recollida per Rafel Ginard al iv volum del *Cançoner Popular de Mallorca* (1975: 467-469).⁵ De fet, la de Ginard pot ser cantada amb la mateixa melodia que és presentada aquí; car conté també aquest vers curt que és una mena de fórmula repetitiva: «...viudeta igual», «...al seu palau», «...valga'm Déu val», «...lo Comte Arnau». La variant de Ginard és encara més llarga que la de Pont: 128 versos de set síl·labes seguits de versos de quatre, en total 256 versos; mentre que la de Pont conté 85 versos de set síl·labes més 85 de quatre síl·labes, 170 en total. Massot (1984: 292) al seu *Cançoner Popular de Mallorca* afirma que no pogué recollir cap variant completa i optà per posar-ne una de recollida del Principat.

Aquests dos textos, referits a la figura maleïda del Comte Mal presenten algunes particularitats notables. Són cançons narratives; per la història recollida a Maria de la Salut, es dedueix que era cantada en contextos de treball (especialment treball femení); i es pot aventurar que en la majoria de casos es cantava en parelles o petits grups. Però a la vegada, és també una cançó seriada: apareixen en el diàleg un seguit d'elements de manera encadenada, que van afegint argument i tensió a

5 La lletra, de la localitat de Galilea, és recollida també per Valriu i Vibot a *El Comte Mal: entre la història i la llegenda* (2013: 207-208). Per una altra banda, Ginard en recull dues més de Santa Margalida i Banyalbufar lleugerament més breus. Documenta, així mateix, versos d'altres localitats: Manacor, Ariany i Puigpunyent (1975: 492-494). Cal dir que si es vol conèixer en profunditat tota la llegenda mallorquina, el volum *El Comte Mal: entre la història i la llegenda* (2012) ofereix una panoràmica des de diversos angles acadèmics. En el llibre s'hi pot trobar des de la història del comte de Formiguera fins a rutes per seguir la seva petjada a Mallorca; com també l'assimilació de les dues figures (el Comte Arnau i el Comte Mal) estudiada exhaustivament des de la perspectiva històrica i també literària. S'hi poden trobar les referències a les variants més conegudes així com a la figura del Comte Mal en l'obra dels escriptors mallorquins (2012:34-98).

la història. Una hipòtesi probable és que els versos de set síl·labes es podien allargar infinitament, es podien improvisar noves lletres sobre l'estructura melòdica repetitiva que configuren les quatre seccions de quatre compassos que recull la partitura. Ginard va recollir el doble de versos, però ben segur que l'informant de Pont en podria haver cantat més, o fins i tot afegit nous textos de no va creació. Un aspecte notable és que l'estructura musical de Pont serveix per a cantar o recitar a sobre el text recollit per Ginard; encara que en la primera estrofa d'aquest darrer sobraria un vers literari, però que es podria solucionar si musicalment es repeteix una de les seccions de quatre compassos (del 5è al 10è) transcrita per Pont, i així tot encaixa. És a dir, que l'estructura de quatre compassos actua com una base musical sobre la qual improvisar les lletres, que es podrien seguir, així, fins a l'infinit. Cal considerar, doncs, que aquesta estructura musical serveix també de manera natural a la improvisació.

Es pot comprovar que les variants recollides per Samper en el context de l'OCPC ja són més abreujades. Podria ser producte de la casualitat, però aquest fet passa en les quatre variants recollides uns trenta-cinc anys després. S'ha de pensar, doncs, que les cançons s'havien escurçat força en aquest període de temps (l'interval entre c. 1890 al 1924); i un dels motius podria ser la progressiva disminució de les tasques compartides en petits grups o parelles; o al manco el temps que s'hi dedicava. En tot cas, l'estructura musical copiada per Pont és molt senzilla, d'un àmbit melòdic molt reduït (àmbit de 6a) construït sobre un hexacord de sol (4t mode); el vers llarg està constituït per tres períodes de quatre compassos, i tanca la quarteta el vers de quatre síl·labes que es va alternant: «muller lleial», «viudeta igual», «mon Comte Arnau» i «Valgà'm Déu val» que és el darrer, sobre el qual es realitza la cadència melòdica. El fet és que sobre aquests tres primers períodes es podia improvisar un nou text que era rematat, finalment, per aquesta darrera fórmula cadencial. La cançó, tal com s'ha remarcat, podia durar tant com la volien allargar, i segurament esdevenia, en algunes ocasions, una mena de joc improvisatori entre dos o més cantaires.

Les característiques d'estructura musical que presenta una repetició d'un breu esquema melòdic-rítmic afavoreix una mena de recitat gairebé salmòdic, que permet alhora —com s'ha dit anteriorment— la improvisació de noves lletres sobre dita estructura. Aquesta mena de recitació condueix a considerar les aportacions de diferents autors sobre el cant màgic, les fórmules de protecció, pregària i encanteri presents des de temps immemorials:

De hecho, el canto es un elemento indispensable en las artes de encantación, de encantamiento, de encanto mágico; valga también el testimonio lingüístico de la radical. Por consiguiente, el canto (o al menos una repetición apropiada, un ritmo, una fórmula fija, eficaz y reconocida) debía acompañar a toda brujería, desde las pociones de hierbas y la preparación de los filtros, hasta el suministro de medicamentos (Franco-Lao 1980: 10)

Rivers ([1924] 2001: 19) ofereix una visió sobre les diferències entre màgia, religió i medicina que defineix com a processos socials que permeten adaptar i regular la conducta dels humans vers el món. Medicina, màgia i religió són termes abstractes, cadascun dels quals presenta connotacions relatives a un gran grup de processos socials, processos pels quals la humanitat ha pogut regular la seva conducta cap al món que l'envolta. Interessa aquí la seva aproximació al concepte de malaltia entre les cultures menys desenvolupades (*rude*, diu ell), i com aquest concepte es barreja amb els de màgia i religió. Així, quan es parla de màgia Rivers descriu un grup de processos en els quals l'home usa rituals que són eficaços segons el seu propi poder o bé atribueix poder màgic a determinats objectes o procediments usats durant aquests rituals. La religió, per una altra banda, comprèn un grup de processos que depenen d'un poder superior, un poder que és invocat per a intervenir usant rituals de suplicació o propiciació. Religió difereix de màgia en el fet que creu en un poder universal més gran que l'home mateix.

També és interessant el punt de vista de Rivers quan fa referència a la causa d'una malaltia, i aquí es pot incloure la causa de tots els mals que les generacions anteriors atribuïen a poders sobrenaturals com el diable i altres criatures del món invisible —recordem madò *Barbera* i la seva història. En primer lloc, segons Rivers, la causa dels mals pot provenir d'un agent humà, el qual provoca la malaltia amb accions sobre algun ser concret; en segon lloc es pot produir per un agent que no és humà però que pot ser més o menys personificat; en tercer lloc, pot esdevenir per allò que ell descriu com a causes naturals.

Cal pensar, doncs, que aquesta estructura de cançó narrativa amb una melodia repetitiva pot ser analitzada com una resta de cant màgic, una resta d'un conjunt de pràctiques manllevades a diverses civilitzacions; que es remunten a la humanitat més llunyana i tenen el seu origen en aquesta font primària sobre la qual es basen gairebé tots els cultes: l'encanteri, o la màgia cantada (Combarieu 1972: 11-19). El que era en primer lloc un mitjà d'acció considerat efectiu —la fórmula màgica— esdevé un símbol pur —materialitzat en la repetició continuada del cant i l'estructura musical— que, així, canvia el contingut de les fórmules i el sentit dels ritus.

L'abstracció de l'encanteri gairebé físic, el progrés del pensament i la metafísica canvien el contingut de les fórmules i els ritus: aquest progrés del pensament ha sabut transformar tal o qual superstició en una metàfora; però la continuïtat entre el cant màgic (pensament màgic) i l'articulació del cant religiós (pensament transcendent) segueix ben visible. Aquests exemples de la cançó *El comte Arnau* reuneixen una fórmula d'encanteri per allunyar el mal i guarir, a més d'incorporar la història d'un personatge mític que encarna, precisament, les forces del mal. Finalment, encanteri, guariment, pregària i una història per contar es reuneixen en aquesta cançó única cançó única: el comte Arnau.

BIBLIOGRAFIA

- AYATS, J. (2001): «El sorgiment de la cançó popular», dins *Història de la Música catalana, Valenciana i Balear*, tom. VI, Barcelona, Edicions 62.
- COMBARIEU, J. ([1909] 1972): *La musique et la magie*, Geneve, Minkoff Reprints.
- CRIVILLÉ I BARGALLÓ, J. (1988): *Historia de la música española 7. El folklore musical*, Madrid, Alianza Música.
- DURAN, B. (2020): *Les cantadores de Maria de la Salut*, Palma, Lleonard Muntaner.
- (2020): «Del repertori real al repertori idealitzat. La plagueta de mossèn Antoni Josep Pont i la selecció posterior publicada per Felip Pedrell», dins Josep TEMPORAL i Sílvia VEÀ: *Mons reals i imaginats en l'Etnopoètica catalana*, Grup d'Estudis Etnopoètics, Societat Catalana de Llengua i Literatura, Institut d'Estudis Catalans, La vall d'Uixó: Trencatimons, p. 67-80.
- FERRER, A. (2009): *Llegendes de les Balears* (edició a cura de Josep Massot i Muntaner), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 41-65.
- FRANCO-LAO, M. (1980): *Música Bruja. La mujer en la música*, Barcelona, Icaria Editorial.
- GINARD, R. (1975): *Cançoners Popular de Mallorca*, vol. IV, Palma, Editorial Moll, p. 467-469.
- JANER, M.P. (2016): «El comte Arnau, la migració d'un mite». *Scripta* núm. 7, p. 70-79.
- MASSOT I PLANES, J. (1984): *Cançoners Musical de Mallorca*, Palma, Sa Nostra, Caixa de Balears.
- PERRONE, B.; STOCKEL, H.; KRUEGER, V. (1989): *Medicine Women, Curanderas and Women Doctors*, Norman, University of Oklahoma Press.
- RIVERS, W.H.R. ([1924] 2001): *Medicine, Magic and Religion*, New York, Routledge.
- SAMPER, B; CASAS-HOMS, J.M. (1996): «Memòria de la missió de recerca de cançons i músiques realitzada per Baltasar Samper i Josep M. Casas Homs per terres de Mallorca del 17 d'agost al 16 de setembre de 1925, per comanda de l'Obra del «Cançoners Popular de Catalunya», dins J. MASSOT I MUNTANER, *Materials Volum VI*, Barcelona, PAMSA.
- VALRIU, C.; VIBOT, T. (2013): *El comte Mal, entre la història i la llegenda*, Pollença: El Gall Editor.

Arxius

- Arxiu Monestir de Sant Benet de Montserrat. Congregació Serventes de Santa Família, Fons mossèn Pont (AMSBM CSSF).
- Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme Cultural. Generalitat de Catalunya (DGCPAC). Obra del Cançoners Popular de Catalunya (OCPC). Carpetes C-23, C-132, C-133

